

POGLEDI BODOČIH PEDAGOŠKIH DELAVK NA LASTNO IZOBRAŽEVALNO POT

115

FUTURE EDUCATORS' PERCEPTION
OF THEIR OWN EDUCATION PATHS

Špela Razpotnik, dr. soc. ped.

Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana

spela.razpotnik@guest.arnes.si

POVZETEK

Prispevek se ukvarja s tematiko refleksije izobraževalnih poti. Predstavlja kvalitativno raziskavo, ki je bila izvedena v okviru projekta The Unteachables (v prostem prevodu »neučljivi«) mednarodnega raziskovalnega programa Erasmus+ in se je ukvarjala s pogledom študentk Pedagoške fakultete v Ljubljani na pretekle izobraževalne poti s posebno pozornostjo na vprašanju, kako te pretekle izkušnje oblikujejo njihovo današnjo oz. bodočo poklicno identiteto. Kontekst raziskave in tudi širšega projekta je refleksija obstoječega vzgojno-izobraževalnega sistema skozi perspektivo hitro spreminjajočih se razmer in novih generacij, za katere se konvencionalne oblike izobraževanja ne zdijo več ustrezne oz. se vse bolj zdi, da te dobršnega dela učenk in učencev ne dosežejo. Eden izmed zanimivih vpogledov raziskave, predstavljene v tem članku, je, da zapleti in stranpoti na lastni izobraževalni poti za nazaj delujejo izjemno konstitutivno in širijo kritičen pogled na mogoče razsežnosti izobraževanja pri bodočih pedagoških delavkah.

KLJUČNE BESEDE: študentke, pedagoška fakulteta, vzgojno-izobraževalni sistem, izobraževalne poti, refleksija, Erasmus+, projekt *The Unteachables*

ABSTRACT

The article deals with reflections on education paths, discussing a qualitative research study conducted as part of 'The Unteachables', an international Erasmus+ research project that examined the perception of female students of the Faculty of Education students' of their education paths, focusing particularly on how their past experience shaped their present or future professional identities. The research, as well as the project at large, is placed in the context of reviewing the existing education system in view of rapidly changing conditions and new generations. For the latter, the conventional modes of education no longer seem adequate or increasingly seem to fail to reach a large proportion of students. One of the interesting insights arising from of the study outlined in the paper is that, in retrospect, complications and diversions from one's education path have a highly constitutive effect, broadening future educators' view of the possible dimensions of education.

KEYWORDS: *students, Faculty of Education, education system, education paths, reflections, Erasmus+ project 'The Unteachables'*

UVOD

Večkrat lahko slišimo že klišejsko frazo, kako so se vsa področja naših življenj v zadnjih desetletjih radikalno spremenila zaradi hitrega razvoja znanosti ter naglih prodorov v tehnološko-informacijskem smislu, seveda pa z izjemo šolskega okolja, ki naj bi v svoji okostenelosti ostajalo nebitveno spremenjeno in za zunanjega opazovalca včasih deluje kot zamrznjena slika izpred desetletij. To seveda ne drži povsem, saj je znotraj vzgoje in izobraževanja dnevno na delu veliko število inovacij, sprememb in prilagoditev delovanja novim spoznanjem in tudi spreminjajočim se družbenim

razmeram. Vseeno pa lahko trdimo, da spremembe na tem področju ne dohajajo dovolj hitro potreb in raznolikosti otrok ter vse bolj kompleksnih razmer, v katerih odraščajo.

Iz zgornjega razmisleka izhaja tudi mednarodni projekt z naslovom *The Unteachables*¹, ki si postavlja za izziv prav to – narediti korak naprej na področju približevanja šolskega sistema novim generacijam otrok. Ukvarja se z vprašanjem, kako izobraževanje bolj približati tistim učencem, ki jih v trenutnih okvirih to ne doseže, na način, da bi bili znotraj njega uspešni in izpolnjeni. Ideja projekta je med drugim, da generacija študentov pedagoških smeri lažje vzpostavi stik z učenci zaradi manjše generacijske razlike med njimi in tako tlakuje nove mostove med bodočimi pedagogi in učenci. Želja mednarodnega raziskovalnega projekta je, ponuditi inovativne razmisleke in pristope, ki bi se lažje približali današnjim generacijam učenk in učencev ter spreminjajočim se družbenim kontekstom, v katerih živijo.

V članku predstavljam ugotovitve pilotskega raziskovalnega podprojekta, opravljenega v začetni fazi tega projekta. V njem študentke pedagoških smeri spregovorijo o svojih pogledih na lastno izobraževalno pot, pri čemer se zazrejo v preteklost, opišejo sedanjost, razmišljajo pa tudi o svojih prihodnjih profesionalnih izzivih.

Namen pričujočega prispevka je tako predvsem odpreti refleksijo o tem, kako kakovost in značilnosti lastne izkušnje z vzgojno-izobraževalnim sistemom oblikuje bodoče pedagoške delavke.

TEORETIČNA IZHODIŠČA

Timperley, Kaser in Halbert (2019) v svojem članku o inovacijah in spirali raziskovanja za učenje v šolah uvodoma izpostavljajo, da

¹ *The Unteachables* je ime mednarodnega raziskovalnega projekta (2019–2020), ki se izvaja v okviru programov Erasmus+ in v katerega je vključenih več evropskih držav in fakultet, med njimi Pedagoška fakulteta v Ljubljani. Glavno vodilo projekta je v ideji, z novim znanjem in izsledki pomagati novim generacijam učiteljic in učiteljev, da bi znali obrniti obstoječo realnost vse več »neučljivih« mladih v realnost učljivih mladih (*The Unteachables*, b. d.). Slovenski del projekta je vodila dr. Ana Gostinčar Blagotinšek, pri projektu pa je poleg avtorice tega članka sodelovala tudi dr. Tjaša Filipčič.

so novi pristopi v poučevanju potrebni. Kot pot k temu predstavijo sodelovalno raziskovanje, v katerega so vključeni vsi akterji učenja, izobraževalci, učenci, starši ... Preko skupnega raziskovanja ti gradijo zaupanje in odpirajo nove načine razmišljanja, ki so potrebni za preoblikovanje sistemov vzgoje in izobraževanja. Podobno tudi v svojem projektu in pričujočem članku izhajamo iz sodelovalnega raziskovanja, predvsem pa je naše izhodišče utemeljeno s tem, da nas zanimajo perspektive učečih se, v našem primeru študentk in študentov. »V preteklosti smo odrasli velikokrat odločali, kaj je prav in kaj narobe, kaj je dobro za učence, prav tako jih nismo vključevali v iskanje rešitev. Odločanje namesto učencev in brez njihovega mnenja kaže na pomanjkanje spoštovanja in ne more biti produktivno« (prav tam, str. 8). Projekt *The Unteachables* temelji na povezovanju različnih akterjev izobraževanja, učenk in učencev, študentk in študentov ter profesorice in profesorjev. Rešitve išče v dialogu med skupinami. Pričujoči članek in v njem uporabljen raziskovalni pristop – fokusni pogovori s študentkami Pedagoške fakultete UL – prav tako izhajata iz tovrstne podlage, saj vednost o izobraževalnem sistemu iščeta v izkušnjah in pogledih študentk, bodočih pedagoških delavk.

Tudi avtorica Jelenc Krašovec (2014) priča o pomenu ustvarjanja znanja v kontekstih izobraževanja. Pri tem se med drugim naslanja na Foleya (2004, v prav tam) pri pojasnitvi paradigmatškega premika v pogledu na znanje, ki se od pozitivističnega pojmovanja znanja kot nečesa tehničnega, instrumentalnega pomika vse bolj v smer interpretativne (med drugim poimenovane tudi humanistična, progresivna) ter kritične (poimenovane tudi emancipacijska, transformativna, družbenokritična, osvobajajoča, radikalna ali revolucionarna) paradigme. Interpretativna paradigma med drugim postavi v ospredje interakcijo med posameznikom in družbeno strukturo ter kulturo, medtem ko kritična paradigma poudari družbeni kontekst znanja in izobraževanja.

Avtorica Polak (2019) izpostavlja pomen »učiteljev učiteljev«. Ravno v tej luči je ključen razvoj poklicne refleksije že pri pedagoških delavkah in delavcih. Avtorica se naslanja na koncept pedagoških delavcev in delavk kot »razmišljujočih praktikov, praktičark«, govori pa tudi o tem, da bodoče pedagoške delavke in delavci

vstopajo v »sistem izobraževanja z že izoblikovanimi predstavami o pedagoškem poklicu in jasnimi ter visokimi pričakovanji o tem, kakšni naj bodo njihovi visokošolski učitelji« (prav tam, str. 16). V raziskavi se med drugim ukvarjamo z vprašanjem, kako so te predstave in pričakovanja povezana z njihovimi preteklimi izobraževalnimi potmi in kako jih torej pretekle izkušnje oblikujejo tako kot študentke kot tudi kot bodoče pedagoške delavke.

Za pričujočo tematiko je ključno vprašanje, kaj so ti izzivi, ki jih pred vzgojno-izobraževalni sistem postavlja današnji čas. To, da vse več učenk in učencev v šoli potrebuje dodatne ure in prilagoditve, da lahko bolj ali manj nemoteno sledijo delu, je le eden izmed pokazateljev, da se vzgojno-izobraževalni sistem ne prilagaja dovolj prožno obstoječim razmeram in potrebam spreminjajočega se sveta in posameznikov v njem. Iz raziskave o dostopnosti podpore mladim v duševnih stiskah sledi spoznanje, da mladi šole ne vidijo kot prostora, kjer bi lahko prejeli podporo ali bili slišani, oz. da je ne vidijo kot mesto, v katerem je prostor še za kaj drugega kot podajanje učne snovi (Dekleva in Tadič, 2019). Ob tem pa je potrebno seveda poudariti, da obstajajo izjeme, modeli dobre prakse, ki poskušajo šolo ohranjati in graditi kot prostor, kjer so učenci slišani, videni in razumljeni ter kjer lahko najdejo odraslo osebo, ki bo imela posluš za stisko, v kateri so se nemara znašli (Klemenčič Rozman in Dekleva, 2019).

V članku *Refleksija sodobnega šolskega prostora na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani* avtorica članka (Razpotnik, 2019) poročam o seriji okroglih miz z istim naslovom, kjer so ključne teoretičarke in raziskovalke tega področja v našem prostoru izpostavile po njihovem mnenju najbolj nevrvalgične točke sodobnega vzgojno izobraževalnega sistema. V nadaljevanju jih povzamem oz. izpostavljam tiste vidike, ki so najbolj povezani z rdečo nitjo članka.

Gabi Čačinovič Vogrinčič (v prav tam) izpostavlja, da je treba slediti smotru, da mora šola postati prostor, ki bo vsem – ne glede na njihove individualne posebnosti ali različna izhodišča (npr. v socialno-ekonomskem statusu) – omogočal uspeh, razvoj ter občutek sprejetosti in pripadnosti. Njena zahteva se povezuje tudi z zgoraj omenjeno raziskavo dostopnosti podpore mladim v stiskah, kjer ti izražajo, da pogrešajo prostore, v katerih bi bili ne glede na

svoje raznolike okoliščine sprejeti in celostno spoštovani. Anica Mikuš Kos (v prav tam) se v svojem prispevku posebej osredotoči na pomen krepitve praks vzgajanja človečnosti v sodobnem šolskem prostoru, ki temelji na odnosu. Mirjana Ule (v prav tam) problematizira vlogo izobraževalnega sistema pri reprodukciji »zmagovalcev in poražencev« sistema. Ista avtorica v članku (Ule, 2013) povzema ugotovitve projekta GOETE (*Governing of Educational Trajectories in Europe* oz. Usmerjanje izobraževalnih potekov v Evropi), kjer poudari, kako (tedanja) ekonomska kriza prispeva k omenjenemu prepadu na privilegirane in deprivilegirane učenke in učence. Opozarja, da v luči nizajočih se kriz ter sprememb vzgojno-izobraževalni sistem doživlja pritiske od znotraj in od zunaj. Opozarja, da mu od zunaj pretijo grožnje finančnih in materialnih virov, neoliberalne prakse varčevanja in slabljenje sistema socialnega varstva. Od znotraj pa ga destabilizira neravnovesje med ključnimi izobraževalnimi akterji, učenci, starši, učitelji in strokovnjaki oz. raziskovalci s tega področja.

Praktičarke z osnovnih in srednjih šol – Andreja Golob (Razpotnik, 2019), Nina Amon Podobnikar (v prav tam) in Katarina Gradišar Seifert (v prav tam) – med drugim odpirajo razmislek o devetletki in težavah, ki jih prinese prezgodnja vključitev otrok v akademsko usmerjeno okolje. Poudarijo tudi, da so pristopi, ki jih razvijamo za otroke, ki jih obravnavamo posebej, segregirano, praviloma ustrezni in dobri za vse otroke, saj vsakdo potrebuje kolikor le mogoče individualiziran in v podpornem odnosu zasidran pristop. Svetovalna delavka na srednji šoli Katarina Gradišar Seifert nas sooči z vse pogosteje opaženo resničnostjo dijakinj in dijakov, ko se morajo ti ukvarjati s povsem eksistencialnimi težavami (materialnega preživetja) in po drugi strani z atomizacijo, osamljenostjo, pomanjkanjem pomembnih podpornih odnosov. Bojana Caf (v prav tam) omenja trende, da otroci vse bolj zgodaj prihajajo na obravnavo v svetovalni center za otroke in starše, in sicer pretežno z razlogi, kot so »učne težave«, »težave s pozornostjo in motorični nemir« ter »čustvene in vedenjske težave«.

Vse omenjeno je seveda povezano s seveda povezani razmisleki o razlogih za nesrečna razmerja številnih posameznikov s šolskim sistemom. Pri novih strategijah poučevanja, ki naj bi »neučljive« preobrnila v smer

»učljivosti«, je seveda pomembno upoštevati vse zgoraj naštetu kot podlago. Mnoge izmed sogovornic v seriji okroglih miz z naslovom Refleksija šolskega prostora (npr. Gabi Čacinovič Vogrinčič) so poudarile, da je za pomik k reševanju zgoraj omenjenih nevralgčnih točk sodobnega šolskega sistema pomembna sprememba paradigme. Premisliti in spremeniti je torej treba nekatera izhodišča, na katerih temelji šolski sistem.

OZADJE IN NAMEN EMPIRIČNEGA RAZISKOVANJA

Raziskovanje je potekalo v okviru širšega evropskega raziskovalnega projekta, v katerem so sodelovale ustanove in raziskovalci z Danske, Poljske, Italije, Španije, Islandije in Slovenije. Najsplnošnejši **namen projekta** je bil raziskati, v kolikšni meri lahko z novimi pristopi v pedagoškem delu angažiramo skupine mladih, ki jih sedanji izobraževalni sistem ne uspe nagovoriti. Ena od predpostavk projekta je bila, da so generacije sedanjih učencev že rojene v digitalno okolje, medtem ko je generacija njihovih učiteljev in učiteljic odrasla v povsem drugih okoliščinah. Projekt *The Unteachables* želi razpoznati in pripoznati ter preizkušati najrazličnejše inovativne prakse v smislu ustvarjanja novega znanja in je bil tako utemeljen na praktičnem preizkušanju pedagoških praks. Projekt je vključeval kvalitativne in kvantitativne raziskovalne pristope: vprašalnike in ankete, etnografske metode, pogovore, neposredno opazovanje, avtobiografske metode, pisanje esejev in dnevnikov. V skladu s tematskim fokusom raziskave je projekt med uporabljene metode vključeval tudi uporabo informacijske tehnologije, npr. spletne vprašalnike in uporabo videa kot učnega orodja ...

Znotraj tega okvira so raziskovalci v vsaki državi razvili svoje pristope in podprojekte. Pri enem od podprojektov, ki smo jih izvajali v Sloveniji in o katerem poroča ta članek, smo imeli **namen** raziskati interakcijo študentk Pedagoške fakultete v Ljubljani z vzgojno-izobraževalnim sistemom na čim več ravneh in na različnih stopnjah izobraževanja, vključno s problematiko prehodov med ravnmi in stopnjami izobraževanja.

UPORABLJENA RAZISKOVALNA METODOLOGIJA

Odločili smo za uporabo skupinskih fokusnih pogovorov, ki so potekali na osnovi vnaprej pripravljene sheme tematskih področij, med katerimi so bila najpomembnejša: izkušnje študentk z izobraževalnimi potmi, njihov razmislek o lastni izobraževalni poti skozi šolanje, opredelitev odprtih tem, ki ostajajo zanje še vedno pereče, njihov pogled na to, kako jih njihove izkušnje z izobraževalnim sistemom oblikujejo kot bodoče vzgojitelje, učiteljice, socialne ali specialne pedagoginje oz. strokovnjakinje z drugih specifičnih področij. Cilj pogovora je bil raziskati interakcijo študentk Pedagoške fakultete v Ljubljani z vzgojno-izobraževalnim sistemom na čim več ravneh. Namen pogovora je bil odpreti njihove spomine, povezane z izobraževalnim sistemom, na podlagi teh pa spregovoriti in razmisliti o glavnih vprašanjih, glavnih izzivih izobraževalnih poti zanje. Glavno in začetno vprašanje je bilo, kakšna je bila njihova pot skozi izobraževalni sistem, začeniši z zgodnjimi izkušnjami vstopa v predšolski sistem pa vse do današnjih izkušenj, ko so študentke pedagoških študijev.

K sodelovanju pri fokusnih pogovorih smo pritegnili 16 študentk različnih študijskih smeri Pedagoške fakultete v Ljubljani: specialne pedagogike, dvopredmetnega poučevanja, razrednega pouka, predšolske vzgoje in socialne pedagogike. Njihovo sodelovanje je bilo prostovoljno, hkrati pa so bile kot sodelavke vključene v projekt *The Unteachables*. V skladu z zastavitvijo projekta naj bi kasneje – v vlogi »mostu« med svetom učencev in učiteljev – preizkušale in razvijale različne inovativne metode dela z učenci. Šlo je torej za posebej motivirane študentke, ki so se bile pripravljene angažirati v obštudijskem delu. Izbor oseb, ki so sodelovale pri fokusnih pogovorih, je bil torej neslučajan oz. priložnosten.

Med marcem in junijem 2019 smo se srečale na treh fokusnih pogovorih; nekatere od njih so bile v pogovor vključene enkrat, druge večkrat. Fokusni pogovori so predstavljali eno od njihovih začetnih dejavnosti pri projektu, tako da so bile vsebine in ključne teme projekta udeleženkam predstavljene prek teh pogovorov. Intervjuje sem moderirala avtorica tega članka, sicer članica

projektne skupine *The Unteachables* na pedagoški fakulteti. Moja naloga pri fokusnem pogovoru je bila (v minimalnem obsegu) odpirati vsebine, potem pa predvsem slediti poteku pogovora, kot je tekel med udeleženkami, skrbeti, da vse dobijo besedo, in postavljati podvprašanja na mestih, kjer sem imela vtis, da bi kakšna izmed tem lahko doživela poglobitev.

Vsak izmed treh fokusnih pogovorov je trajal približno 2 uri, pogovore sem snemala in jih potem dobesečno transkribirala. Transkripte sem vsebinsko analizirala. Uporabila sem kombinacijo induktivnega in deduktivnega kodiranja, torej identificiranje vsebin na osnovi vnapaj postavljene sheme tem ter na novo odprtih tem, ki sem jih skozi postopek kodiranja identificirala in poimenovala. Glede na pilotsko naravo raziskovanja sem oblikovala preprosto shemo le osmih vsebinskih področij, ki jih opredeljujem v naslednjem poglavju o rezultatih raziskovanja.

REZULTATI: POGLEDI ŠTUDENTK NA NJIHOVE IZOBRAŽEVALNE POTE

Vstop v sistem

Večina sodelujočih v fokusnih pogovorih je svojo izobraževalno pot začela z vstopom v vrtec in večina jih ima na to obdobje vstopa prijeten spomin, četudi obstajajo tudi nekateri nelagodni spomini. Ti so zlasti vezani na ignoriranje njihovih različnih čustvenih stanj; najmočnejši negativni spomin na to obdobje pa je prav gotovo spomin na siljenje s hrano. Nekatere izmed sogovornic poudarjajo, da starši ali osebje v vrtcu njihovega nelagodja med bivanjem v vrtcu niso opazili, tako da ostaja nekaj skritega nelagodja, povezanega z vstopom v vrtec, še danes.

Profil dobre študentke

Vstop v šolo je bil pri večini sogovornic pospremljen tudi z začetkom ukvarjanja z različnimi interesnimi dejavnostmi. Poleg šole so se namreč v okviru ali poleg svoje izobraževalne poti ukvarjale s številnimi dejavnostmi. Sogovornice so o teh dejavnostih – umetniških (glasba ali ples), športnih ali drugih – govorile kot o

pomembnih za razvoj njihovega osebnega interesa. Zlasti za tiste, ki v šoli ne najdejo svojega pravega mesta, so lahko interesne dejavnosti pomembno izhodišče, od koder lahko sledi razvoj različnih mogočih dejavnosti ali interesov. V diskusiji smo pod vprašaj postavili pogosto izraženo splošno stališče, da so interesne dejavnosti manj pomembne v primerjavi s šolo, saj subjektivna percepcija sogovornic tega pogosto ne podpira.

Izkušnje s toplim vzdušjem v razredu in občutkom skupnosti

Mnoge od udeleženk pogovora so svojo izobraževalno pot začele v manjših krajih, kjer so vstopile v podružnično šolo s praviloma manjšim številom učencev in zato bolj domačim vzdušjem. Klimo v teh nižjih razredih zato praviloma opisujejo kot pozitivno, skupnostno, intimno. Prehod v večje mesto z večjo šolo v poznejši triadi sogovornice pogosto opišejo kot stresen, saj so postopoma izgubile občutek povezanosti in sprejetosti. Ta premik v večje in bolj brezimno ter običajno tudi bolj urbano okolje je bil za večino težak, soočile so se tudi z mešanjem znane skupine sošolk in sošolcev.

Nekatere sogovornice svoje počutje v osnovni šoli (v preteklih letih) opisujejo kot zelo prijetno, povezano z dobrim šolskim vzdušjem, ki je spodbudno, v katerem se gojijo različni projekti, ki rastejo iz lokalnega okolja (npr. obiranje oljk v obalnih regijah). Nekatere sigovornice kot povezujoče opisujejo projekte, ki so izhajali iz pobud učenk in učencev. Omenjajo tudi občutek učenja v sproščenem in ustvarjalnem vzdušju, ki ga še vse do danes idealizirajo oz. nosijo v sebi kot model idealnega učnega okolja, ki bi ga želele v bodoče tudi same oblikovati. Nasploh kot pozitivne izkušnje vzgoje in izobraževanja omenjajo različne izmenjave, tudi mednarodne, ki pa večji meri zaživijo v srednji šoli.

Pomen skupine

Študentke so govorile o številnih prehodih, ki so jih izkusile v osnovni šoli, ob tem pa se je razpirala tema pomena trajnosti skupine, ki je ni bilo vselej mogoče zagotoviti, saj se razredi včasih spreminjajo, mešajo in združujejo. Pri kombiniranju ali mešanju so študentke najbolj izpostavile pomen upoštevanja njihovih želja pri tem, kako se bodo zbrali novi razredi. V zvezi s tem so poročale o

dobrih in manj dobrih praksah; v nekaterih primerih jih je vodstvo želelo slišati in upoštevati, v drugih pa vodstvo ni spoštovalo njihovih želja. Nasploh je vrstniška skupina razumljena kot eden od ključnih dejavnikov za dobro počutje v šoli. Odprla se je tudi tema dobrih, povezanih razredov in na drugi strani »problematičnih« razredov, pri čemer so ti slednji pogosto kot taki označeni tako dolgo, dokler se ne zdi, da se je začela izpolnjevati »samoizpolnjujoča se prerokba«.

Pomen posameznih učiteljic, učiteljev in njihovega odnosa

Sogovornice skozi pogovore izpostavljajo pomen učiteljic, učiteljev in njihovih individualnih pristopov. Izjemen pomen pripisujejo tem odnosom na svoji izobraževalni poti. Njihova sporočila niso enoznačna: nekatere so pri učiteljih bolj cenile doslednost in dobro uveljavljeno strukturo, druge spet toplino, sprejemajoč odnos in prijaznost.

Skoraj praviloma so izpostavile pomen učiteljeve predanosti predmetu, ki ga poučuje. Poudarjajo, da zavezanost posameznim predmetom ni bila tako povezana s samimi interesi učenk ali njihovimi preteklimi izkušnjami s to temo, ampak z učiteljevim pristopom in njegovim odnosom do predmeta ter do učenk, učencev. Mnoge sogovornice poročajo, da so postopoma vzljubile kak predmet, ki jih prej ni tako pritegnil, ravno zaradi učiteljičinega oz. učiteljevega navdušenja za ta predmet, ki ga je ta znala ali znal prenesti na učenke in učence.

Kot grenek in celo še do danes močno zasidran spomin pa so sogovornice preko pogovorov govorile tudi o izkušnjah z nepravilnim, grobim ravnanjem posameznih učiteljev, ki so bili pogosto vezani na nekatere sošolce, ne nujno na sogovornice same. Poročajo o izkušnjah krivic, ki so jih povzročili učitelji in učiteljice ter so jim bile priča ali jih celo izkusile tudi same. V sklopu bolečih izkušenj lahko najdemo še prezir in pomanjkanje spodbude, ki bi jo namenili učencem.

Ena izmed tem, ki se je odprla med pogovorom o izkušnjah, je tudi tema feminizacije pedagoškega poklica. Znotraj izobraževalne poti študentk prevladujejo ženski liki, moški učitelji so redki. O tem sogovornice sicer ne razglabljajo posebej, trend pa se več kot očitno

nadaljuje, saj so tudi v skupini sogovornic in nasploh pri projektu *The Unteachables* izključno osebe ženskega spola.

Poklicno usmerjanje

Pomembna tema v fokusnih pogovorih je bilo poklicno usmerjanje na prehodu iz osnovne v srednjo šolo, s katerim so imele sogovornice zelo različne izkušnje. Najmočnejša in najbolj skupna je želja po tem, da bi imeli bolj individualizirano poklicno usmerjanje, ki bi temeljilo na pogovorih in dialogu, ne pa zgolj testih, kot je bila pogosta izkušnja sogovornic. V posameznih primerih so sogovornice povedale, da je bila odločitev za nadaljnjo poklicno usmeritev povezana prav s poklicem oz. predmetnim področjem posamezne učiteljice ali učitelja. S tem se spet – kot je omenjeno že zgoraj – izpostavi pomen učiteljice kot vzornice učenkam.

Iz pripovedi posameznih sogovornic je opazno, da so njihova poklicna pot in izbire znotraj le-te nadaljevanje tega, kar so močnega in pomembnega doživele med lastnim izobraževanjem. Pri tem gre lahko za prijetno in sprejemajočo klimo v osnovni šoli, ki ji sledi želja po udejanjanju nečesa podobnega tudi na poklicni poti. Lahko gre za občutek ne-bitislišana ter iz tega izhajajočo željo po oblikovanju alternativ obstoječemu šolskemu sistemu ali preoblikovanju sistema v bolj smiselnega tudi za tiste učence, ki doživljajo stiske. Lahko gre za izkušnjo izobraževanja kot okostenelega in iz tega izhajajočo želja po razvoju bolj ustvarjalnih praks, ki bi pritegnile širši krog učencev, posebej tiste, ki jih danes lahko uvrščamo v skupino »neučljivih« oz. metaforično rečeno »odpornih na klasične pedagoške prijeme«. Izraženo je bilo, da bi se v drugačnih učnih kontekstih lahko učili na drugačne načine. Pri nekaterih študentkah pa lahko povezavo med njihovo izkušnjo in navdihom, ki ga peljejo na svojo pedagoško pot, najdemo v občutenju lastne izobraževalne poti kot premalo osmišljajoče. V tem primeru lahko opazimo razvoj želje, da bi paradigmo, na kateri temelji sodobni izobraževalni sistem, ponovno premislili. Za to namreč obstajajo teoretske podlage oz. kritični pogledi na izobraževanje, npr. Freire (2019), ki pa so v sodobnem času dokaj zrinjene s horizonta.

Kritične točke v refleksiji izobraževalnega sistema

Pod površino uspešnih zgodb sogovornic v fokusnih pogovorih lahko najdemo temo pomanjkanja občutka pomenljivosti izobraževalnega sistema, ki so jo nekatere sogovornice izpostavljale bolj, druge pa manj intenzivno. Vsaka od njih pa opisuje lasten proces iskanja nečesa, kar bi jo pritegnilo, nečesa zanjo relevantnega. Nekatere od njih spet opisujejo to iskanje bolj intenzivno, zlasti tiste, katerih pot skozi sistem izobraževanja ni bila popolnoma gladka in brez zapletov.

Druga pomembna tema, ki se je znotraj te kategorije odprla, je bila, da jim je šolski sistem pogosto predstavljal izobraževanje kot iskanje enega in edinega pravilnega odgovora (ideja »kljukanja pravilnih odgovorov«). Za kontrast taki paradigmi so nekatere omenile pristop, ki so ga deležne na fakulteti, kjer se poudarja več različnih pogledov: odsotnost enega pravega odgovora, ko gre za človeške stvari; srečanje s konstruktivistično naravo znanja in učenja; dialoški pristop k poučevanju. S tem v povezavi je bil omenjen predvsem oddelek za socialno pedagogiko, kjer so ravno dialog, konstruktivizem in soustvarjanje dejansko temelj študija, zamisel o samo enem resničnem odgovoru pa postavljena pod dvom. V zvezi s tem so študentke opozorile tudi na neskladje med prejšnjimi oblikami izobraževanja, ki so bile pogosto bolj nedialoško naravnane, in sedanjo, ki paradigmo nabiranja točk in kljukanja pravilnih odgovorov obrne na glavo. Razumeti je bilo, da ta preobrat doživljajo kot osvežujoč in koristen za svojo profesionalno rast, a vendarle je v tovrstnih diskusijah prisotna določena mera nelagodja zaradi misli, da lahko obstajajo tako izrazite razlike med pogledi na učenje in izobraževanje v različnih izobraževalnih kontekstih.

Izkušnje in izzivi v izobraževalnem sistemu kot sestavni deli poklicne identitete

Kot je bilo nakazano že v povezavi z nekaterimi zgoraj omenjenimi temami, se kot pomembna tema v fokusnih pogovorih kristalizirata povezava in kontinuiteta izkušenj z izobraževalnim sistemom ter gradnja poklicne identitete bodoče pedagoške delavke. To je še posebej zanimivo z vidika različnih stisk, kriz, neskladij med posameznimi težnjami in zmožnostmi na eni strani ter tistega,

kar sistem ponuja, na drugi ter s tem povezanih nelagodij, ki so jih sogovornice občutile na svoji izobraževalni poti. Ena izmed pomembnih ugotovitev naše raziskave vsekakor je, da so študentke, vključene v fokusne pogovore, reševale krize in nelagodja na različne, vendar vse po vrsti konstruktivne načine, ki jim z današnje perspektive predstavljajo navdih za kritične in inovativne poglede na obstoječi izobraževalni sistem. »Torej so krize in izzivi, čemur bi lahko rekli diskontinuitete, prav tako kot gradniki njihovega profesionalnega formiranja kot kontinuirane zgodbe, ki so se zlagoma in brzez rezov gradile«.

SKLEPI

Večina udeleženk fokusnih pogovorov svojo preteklost v okviru vzgojno-izobraževalnega sistema opiše kot dokaj gladko poteka-jočo. Večinoma so bile udeleženke naših skupin uspešne, nadarjene učenke, ki so v večini primerov nemoteno potovale po zastavljenih izobraževalnih poteh. Glede na svoje pripovedovanje so bile učljive, najpogosteje izjemno prizadevne, v učenju so uživale. Njihovo akademsko uspešnost ter pomen, ki ga pripisujejo izobraževanju, pojasnjuje tudi dejstvo, da je za sprejem v večino programov pedagoške fakultete (posebej še specialno pedagogiko in socialno pedagogiko) postavljen visok kriterij šolske uspešnosti, katerega pokazatelj naj bi bile ocene. Poleg tega lahko domnevamo tudi, da je projekt *The Unteachables* pritegnil k sodelovanju tiste študentke, ki imajo dobre pretekle izkušnje s šolo in imajo nasploh ambicijo, da raziskujejo in se naučijo več, kot je zastavljeno v učnih načrtih.

Sogovornice vse po vrsti izobraževanju pripisujejo velik pomen. Ko se v pogovorih zazrejo v lastne pretekle izkušnje, je mogoče razumeti, kako se je pomen izobraževanja krepil in razvijal preko njihovih izobraževalnih poti. Avtorica Živoder (2011) na podlagi mednarodne raziskave GOETE (Usmerjanje izobraževalnih potekov v Evropi) analizira poglede različnih akterjev na relevantnost izobraževanja in ugotavlja, kako je ta usidrana v sodobni ideologiji individualne odgovornosti za posameznikov uspeh. Poleg tega pričujoča raziskava izpostavi tudi, kako izrazita

je odgovornost staršev za akademske uspehe otrok, še posebej v Sloveniji (Razpotnik, 2011).

Ne glede na diskurz in diktat individualne odgovornosti pa iz pogovorov močno izstopata dve temi – pomen odnosa in vpetosti v skupino. Pomembna tema znotraj izobraževalnih poti študentk je odnos učiteljic in učiteljev, ki so ga znali stkati z učenci, pa tudi odnos do snovi, ki so jim jo predajali. O pomenu odnosa pedagoških delavcev do študentk oz. učencev govori tudi A. Polak (2019), ki v svoji raziskavi med študentkami pedagoške fakultete ugotavlja, da je podporni odnos visokošolskih delavcev pomembna točka pričakovani študentk in študentov. Tako kot na nižjih stopnjah izobraževanja je torej tudi na visokošolskem nivoju poučevanja odnos ključno orodje, s katerim profesorji delujejo.

Izkušnje nelagodja in zapletov v izobraževalnem sistemu so pri naših sogovornicah redke, vendar še vedno obstajajo in odpirajo pomembno polje razmisleka. Poleg tega študentke v pogovorih razvijajo refleksijo, ki presega le njihove lastne izkušnje. S temami, ki jih odpirajo, se medsebojno spominjajo različnih dogodkov, tudi krivic, ki so se v času šolanja zgodile ne le njim, ampak pogosteje drugim, manj privilegiranim sošolcem in sošolcem. Tudi izkušnje drugih so tako zanje formativne.

Redkeje, a še vedno, so sogovornice poročale o večjih težavah in zapletih v svojem preteklem šolanju. Ti zapleti so povezani predvsem z dvema različnima vsebinskima področjema: z različnimi psihosocialnimi stiskami, ki so jih doživljale, ali pa z občutkom nesmiselnosti in neprimernosti obstoječega šolskega sistema zanje.

Te pretekle izkušnje zapletov, stisk, težav in iskanj imajo, kot kaže nadaljevanje pogovorov, prav poseben potencial, saj študentke, ki poročajo o takšnih izkušnjah, razvijejo posebno senzibiliziran in kritičen pogled na izobraževalni sistem, so posebno občutljive in dovzetne za druge, ki doživljajo različne oblike nelagodja z izobraževalnim sistemom, in razvijajo (tudi s pomočjo znanj, pridobljenih na fakulteti) nove rešitve, inovativne prakse ter raziskujejo kritične, inovativne projekte oz. sodelujejo v njih. Ugotavljam, da izkušnja lastne izobraževalne poti usmerja, omejuje in začrta poklicno pot poučevanja oz. druge oblike pedagoškega dela, saj je lastna izkušnja tista, ki omeji obzorje tega, kar študentke vidijo

kot svoj poklicni izziv, in oblikuje pričakovanja, ki jih imajo npr. do bodočih učenk in učencev. S tega vidika so pogovori (tako kot naše fokusne skupine) velikega pomena v obdobju profesionalne formacije bodočih pedagoginj in pedagogov, saj se v njih srečujejo in primerjajo različni pogledi na podlagi različnih preteklih izkušenj. Posluš za izkušnje drugih jih senzibilizira za širšo paletu mogočih odnosov posameznika z njegovim izobraževalnim sistemom.

Ravno lastno preteklo nelagodje v zvezi s šolanjem nosi s seboj potencial želje po spremembi in iskanju novih poti, ki bi bile primernejši vstopi v izobraževanje tudi za tiste, ki danes iz njega tako ali drugače izpadejo. V pravkar zapisanem spoznanju vidim posebno relevantnost za vprašanja, ki si jih zastavlja projekt *The Unteachables*; vir inovacij so namreč pogosto ravno frustracije in stranpoti, ki jih doživljamo zaradi neskladja pričakovanj okolice s svojimi zmožnostmi in naravnostmi.

Socialna pedagogika je stroka, katere polje delovanja je – še posebej v šolskem prostoru – pogosto povezano prav s stiskami in trenutki, ko se pri učenju ali prehajanju iz stopnje v stopnjo zatika in je potrebno iskati nove poti. S tem v zvezi je senzibilnost za različna mogoča navzkrižja posameznika s pričakovanji vsakokratnega vzgojno-izobraževalnega sistema še pomembnejša.

Izzivi sodobnega izobraževalnega sistema so vse bolj pereči, posebej še v današnji situaciji (jeseni 2020), ki od ljudi zahteva fizično distanciranje. Naša raziskava dokazuje, da je uvide o relevantnosti posameznih elementov izobraževalnega sistema smotrno iskati v neposrednih izkušnjah učečih se subjektov in v njihovih pripovedih. V teh so zasidrane ideje, kaj je pomembno ohraniti, saj predstavlja osnovo vzgoje in izobraževanja. To sta predvsem povezana vrstniška skupina ter varen in podporen odnos učiteljev do učencev.

LITERATURA

- Dekleva, B. in Tadič, D. (2019). Zadovoljstvo mladih s prejeto pomočjo v zvezi z njihovimi duševnimi stiskami. *Socialna pedagogika*, 23(3–4), str. 147–172.
- Freire, P. (2019). *Pedagogika zatiranih*. Ljubljana: Krtina.
- Jelenc Krašovec, S. (2014). *Izobraževalci odraslih na presečišču družbenih sprememb in strokovnih zahtev*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno s <http://pro.acs.si/izo2014/prispevki/>.
- Klemenčič Rozman, M. in Dekleva, B. (2019). Stališča šolskih delavk in modeli dobre prakse v šolah v zvezi z duševnimi stiskami mladih. *Socialna pedagogika*, 23(3–4), str. 217–244.
- Polak, A. (2019). Kaj učitelji (učiteljje) delamo narobe in kaj lahko izboljšamo. *Vzgoja in izobraževanje*, 2019(5–6), str. 6–8.
- Razpotnik, Š. (2011). It is all up to me: access to education and the discourse of individual responsibility. *Teorija in praksa*, 48(5), str. 1446–1465. Pridobljeno s http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip2011_5_Razpotnik.pdf.
- Razpotnik, Š. (2019). Refleksija sodobnega šolskega prostora na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani. *Vzgoja in izobraževanje*, 2019(5–6), str. 30–38.
- The Unteachables*. (b. d.). Pridobljeno s <https://theunteachableserasmus.blogspot.com/>
- Timperley, H., Kaser, L. in Halbert, J. (2019). Okvir za preoblikovanje učenja v šolah: Inovacije in spirala raziskovanja. *Vzgoja in izobraževanje*, 2019(5–6), str. 8–15.
- Ule, M. (2013). Governance of educational trajectories in Slovenia: dilemmas and contradictions. *Annales*, 23(2), str. 291–302. Pridobljeno s <http://zdjp.si/sl/docs/annales/sociologia/n23-2/annales23-2.pdf>
- Živoder, A. (2011). The relevance of education today: young people and their educational choices. *Teorija in praksa*, 48(5), str. 1427–1445. Pridobljeno s http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip2011_5_Zivoder.pdf